

Qo'qon Universiteti Andijon filiali Tibbiyot fakulteti Davolash ishi yo'nalishi talabasi

Yusupov Muhamad Zoxidjon o'g'li

+998901477767

gzlmhmd@icloud.com

Annotatsiya

Bolalar onkologiyasi tibbiyotning murakkab va muhim yo'nalishlaridan biridir. Kichik yoshdagi bemorlarda uchraydigan o'smalar, kattalar onkologiyasidan ko'plab farqlarga ega. Bolalarda saraton kamdan-kam uchrasa-da, ularning immun tizimi o'ziga xos bo'lgani sababli, kasallikning rivojlanish mexanizmi, simptomlari va davolash usullari o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. Eng ko'p uchraydigan bolalar o'smalari qatoriga leykemiya, miya o'smalari va limfomalar kiradi. Erta tashxis qo'yish va zamonaviy davolash usullaridan foydalanish bolalar onkologiyasida ijobiy natijalar olish imkonini beradi. Shu bilan birga, psixologik va ijtimoiy yordam ham davolash jarayonining ajralmas qismidir. Bu yo'nalishdagi ilmiy tadqiqotlar va yangi texnologiyalar bolalar hayotini saqlab qolish va ularning sifatli hayot kechirishlariga imkon yaratadi. Maqolada bolalar onkologiyasining asosiy xususiyatlari, diagnostika va davolash usullari hamda jamiyatdagi o'rni haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar:

Bolalar onkologiyasi, saraton, leykemiya, miya o'smalari, limfoma, kimyoterapiya, radioterapiya, jarrohlik, erda tashxis, psixologik qo'llab-quvvatlash, ijtimoiy yordam, zamonaviy davolash, bolalar saratoni, klinik belgilari, biopsiya, reabilitatsiya.

Bolalar onkologiyasining dolzarbligi

Hozirgi kunda bolalar onkologiyasi tibbiyotning eng muhim va dolzarb yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti (JSST) ma'lumotlariga ko'ra, har yili 400 mingga yaqin bola saraton kasalligiga chalinadi. Bolalarda onkologik kasalliklar nisbatan kam uchrasa-da, bu kasalliklarning davolash jarayoni murakkab va uzoq davom etadi. Yoshlikdagi o'sish va rivojlanish davrida organizmning immun tizimi, fiziologiyasi va psixologik holati kattalarnikidan farq qilgani uchun bolalar onkologiyasi alohida e'tibor talab etadi. Shu sababli, kasallikning erda tashxisi va to'g'ri davolash usullarini qo'llash bolalar hayotini saqlab qolishda katta ahamiyatga ega.

Kattalar va bolalar onkologiyasi o'rtasidagi farqlar

Bolalar va kattalar onkologiyasi o'rtasida bir nechta asosiy farqlar mavjud:

- Kasallik** **turlari**
Kattalarda ko'proq hayot tarzi bilan bog'liq o'smalar (o'pka, ko'krak, prostata saratoni) uchrasa, bolalarda esa asosan gematologik kasalliklar (leukemiya), miya o'smalari va embrional o'smalar keng tarqalgan.
- Sabablar**
Kattalarda saraton kasalliklarining rivojlanishida chekish, alkogol, noto'g'ri ovqatlanish va ekologik omillar muhim rol o'ynasa, bolalarda esa genetik omillar va tasodifiy hujayra mutatsiyalari ko'proq uchraydi.
- Tashxis** **va** **davolash**
Bolalar organizmi o'sish va rivojlanish bosqichida bo'lgani uchun davolash usullari va dozalarini

aniq hisoblash zarur. Kattalar uchun mos bo'lgan ba'zi dorilar bolalarda ishlatilmaydi yoki ularning ta'siri boshqa bo'lishi mumkin.

4. **Prognoz** va **natijalar**

Bolalar onkologiyasida davolashdan so'ng sog'ayish ehtimoli kattalarnikiga nisbatan ko'proq, chunki bolalar organizmi davolashga nisbatan chidamliroq va tiklanish qobiliyati yuqori bo'ladi. Ammo uzoq muddatli asoratlar ehtimoli ham mavjud.

Kasallikning klinik belgilari va tashxislash usullari

Bolalar onkologiyasida kasallikning klinik belgilari aniq va oson aniqlanadigan bo'lavermaydi. Ko'plab o'smalar dastlab yashirin kechadi yoki boshqa oddiy kasalliklarga o'xshash simptomlar bilan boshlanadi. Shu sababli, ota-onalar va shifokorlar e'tiborli bo'lishi zarur. Erta aniqlash, bolalarda saratonni muvaffaqiyatli davolash imkoniyatini oshiradi.

Asosiy klinik belgilari:

- **Doimiy charchoq va holsizlik**
- **Issiqlik (harorat)ning sababsiz ko'tarilishi**
- **Tez-tez shamollashga o'xshash simptomlar**
- **Tana vaznining keskin kamayishi**
- **Teri rangining oqarishi, ko'karishlar, gemorragik dog'lar**
- **Qorin yoki limfa tugunlarining shishishi**
- **Suyak va bo'g'imlarda og'riq**
- **Ko'rish va eshitishdagi o'zgarishlar, bosh aylanishi**
- **Qon ketishlar (burundan yoki milkdan)**
- **Nevrologik belgilar (muvozanat buzilishi, qusish, bosh og'rig'i)**

Bu belgilar har doim ham o'sma mavjudligini anglatmaydi, lekin ular uzoq davom etsa, shifokorga murojaat qilish zarur.

Tashxislash usullari:

Bolalar onkologiyasida tashxis qo'yish uchun quyidagi usullar qo'llaniladi:

1. Laborator tekshiruvlar:

- Umumiy qon tahlili (leykositlar, gemoglobin, trombositlar darajasi)
- Biokimyoviy analizlar
- Onkomarkerlar tekshiruvi (ba'zan qo'llaniladi)

2. Instrumental tekshiruvlar:

- **Ultratovush tekshiruvi (UZI)** – qorin bo'shlig'i yoki boshqa sohalarni tekshirish
- **Kompyuter tomografiyasi (KT) va magnit-rezonans tomografiya (MRT)** – ichki organ va miya o'smalarini aniqlashda asosiy usullar
- **Rentgenografiya** – suyakdagi o'sma yoki o'zgartirishlarni aniqlash

3. Biopsiya:

- O'smadan namuna olinib, histologik tekshiruv orqali aniqlik kiritiladi. Bu eng muhim tashxis usuli hisoblanadi.

4. Genetik va molekulyar tekshiruvlar:

- Ayrim holatlarda kasallikning genetik sabablari aniqlash uchun maxsus testlar o'tkaziladi.

Bolalar onkologik kasalliklarining erda belgilari ko'pincha boshqa kasalliklarga o'xshash bo'lgani uchun, bolaning sog'lig'idagi har qanday g'ayritabiiy o'zgarishlarni e'tiborsiz qoldirmaslik lozim.

Zamonaviy diagnostika usullari o'sma kasalliklarini erta bosqichda aniqlash va to'g'ri davolash imkonini beradi.

Davolash usullari va ularning xususiyatlari

Bolalar onkologiyasida davolash usullari kasallikning turi, bosqichi va bolaning umumiy sog'lig'iga qarab tanlanadi. Har bir davolash usulining o'ziga xos xususiyatlari bor. Ko'pincha bir nechta usul birgalikda qo'llaniladi: kimyoterapiya, radioterapiya va jarrohlik amaliyoti kombinatsiyalashgan holda bajariladi. Shuningdek, individual yondashuv juda muhim, chunki bolalar organizmi rivojlanish bosqichida bo'ladi.

Kimyoterapiya

Kimyoterapiya – saraton hujayralarini o'ldirish yoki ularning o'sishini to'xtatish uchun maxsus dori vositalaridan foydalanishdir. Bu usul bolalar onkologiyasida eng ko'p qo'llaniladi, ayniqsa leykemiya, limfoma kabi gematologik o'smalarda.

Xususiyatlari:

- Dori vositalari butun organizmga ta'sir qiladi (sistemali davolash)
- O'sma hujayralarini yo'q qilish bilan birga, sog'lom hujayralarga ham zarar yetkazishi mumkin
- Soch to'kilishi, holsizlik, ko'ngil aynishi, immunitetning pasayishi kabi nojo'ya ta'sirlari bor
- Davolashdan so'ng tiklanish davri talab etiladi
- Ba'zan uzoq muddatli asoratlar (masalan, o'sish va rivojlanish sekinlashuvi) bo'lishi mumkin

Radioterapiya

Radioterapiya – o'sma hujayralarini yuqori energiyali nurlanish orqali yo'q qilish usuli.

Xususiyatlari:

- Miya o'smalari yoki suyakdagi o'sma uchun ko'proq qo'llaniladi
- Aniq joylashgan o'smani nishonga olib ta'sir qiladi
- Bolalarda radioterapiya ehtiyotkorlik bilan qo'llaniladi, chunki nurlanish rivojlanayotgan organlarga zarar yetkazishi mumkin
- Nojo'ya ta'sirlari: teri qizarishi, charchoq, soch to'kilishi, ba'zan organlarning kechikkan rivojlanishi

Jarrohlik amaliyoti

Jarrohlik – o'smalarni to'liq yoki qisman olib tashlash maqsadida bajariladi. Ba'zi holatlarda biopsiya ham jarrohlik yo'li bilan olinadi.

Xususiyatlari:

- Operatsiya miqdori o'smaning joylashuvi va kattaligiga bog'liq
- Miya o'smalari, buyrak (Vilm's o'smasi), va boshqa qattiq o'smalarda jarrohlik asosiy usullardan biridir
- Jarrohlikdan so'ng rehabilitatsiya va psixologik qo'llab-quvvatlash muhim
- Ba'zan o'smaning to'liq olib tashlanishi mumkin emas, shunda boshqa davolash usullari bilan kombinatsiya qilinadi

Bolalarda onkologik kasalliklarni davolashda har bir usul o'z o'rniga ega. Zamonaviy davolash protokollari kombinatsiyalashgan yondashuvdan foydalanib, bolalarning sog'lig'ini saqlash va kasallikdan to'liq forig' bo'lish imkoniyatini oshiradi.

Psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlashning ahamiyati

Bolalarda saraton kasalliklarini davolash nafaqat jismoniy, balki psixologik va ijtimoiy jihatdan ham murakkab jarayon hisoblanadi. Kasallikning o'zi, davolashning og'irligi va uzoq davom etishi bola

va uning oilasida ruhiy bosim hosil qiladi. Shu sababli, bolalar onkologiyasida **psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash** davolashning muhim qismi sanaladi.

Psixologik qo'llab-quvvatlash

- Saraton tashxisi bolada qo'rquv, xavotir va tushkunlik holatini yuzaga keltiradi.
- Bolalar o'z tengdoshlaridan ajralib qoladi, maktabdan va o'yin-kulgidan chetlanadi. Bu esa ruhiy tushkunlikni kuchaytiradi.
- Psixologik yordam bola va uning oilasiga kasallikka qarshi kurashishda kuch beradi, motivatsiyani oshiradi.
- Shifokor-psixologlar bolaga kasallik haqida tushuntirish, stressni kamaytirish va ruhiy barqarorlikni saqlash bo'yicha maxsus suhbatlar olib boradi.
- Bolalarning yoshiga mos psixoterapiya va o'yin terapiyasi qo'llaniladi.

Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash

- Kasallik tufayli oilaning ijtimoiy hayoti ham o'zgaradi. Ko'pincha ota-onalar ishidan voz kechib, farzandining davolanishi bilan shug'ullanishga majbur bo'lishadi.
- Ijtimoiy xizmatlar oilalarga moddiy va ma'naviy yordam ko'rsatishi zarur.
- Maxsus bolalar onkologiyasi markazlarida oilalar uchun maslahatlar, yordam guruhlari va malakali mutaxassislar xizmatlari mavjud bo'lishi kerak.
- Bolalar uchun davolash muassasalarida ijtimoiy muhitni yaxshilash, o'qishni davom ettirish va muloqot qilish imkoniyatlari yaratish muhim.

Bolalar onkologiyasida psixologik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash bemorning ruhiy holatini yaxshilaydi, davolash jarayonini yengillashdiradi va ijobiy natijalarga erishish imkoniyatini oshiradi. Bu jihatni inkor etish mumkin emas, chunki sog'lom ruhiy holat sog'lom jismoniy sog'liq uchun zamin yaratadi.

Xulosa

Erta aniqlash va zamonaviy davolashning ahamiyati

Bolalar onkologiyasi sohasida erishilgan yutuqlarga qaramasdan, bu yo'nalish hali ham dolzarbligicha qolmoqda. Erta aniqlash – kasallikni muvaffaqiyatli davolashning asosiy omili hisoblanadi. Saraton kasalliklari erda bosqichda aniqlansa, to'liq sog'ayish ehtimoli yuqori bo'ladi. Buning uchun ota-onalar va tibbiyot xodimlari bolalardagi har qanday g'ayritabiiy belgilarni o'z vaqtida aniqlab, mutaxassisga murojaat qilishi lozim.

Zamonaviy davolash usullari, masalan, kombinatsiyalangan kimyoterapiya, radioterapiya va jarrohlik operatsiyalari natijasida ko'plab bolalar sog'ayib, normal hayotga qaytmoqda. Bunda psixologik va ijtimoiy yordam ham katta ahamiyat kasb etadi. Shifokorlar, psixologlar va ijtimoiy xodimlar birgalikda ishlashlari zarur.

Kelajakda bolalar onkologiyasini yanada rivojlantirish zarurati

Kelajakda bolalar onkologiyasini rivojlantirish uchun quyidagi yo'nalishlarga e'tibor qaratish lozim:

- Erta diagnostika imkoniyatlarini kengaytirish
- Kam nojo'ya ta'sirga ega, yangi davolash usullarini ishlab chiqish
- Rehabilitatsiya va psixologik yordam tizimini yanada yaxshilash
- Ijtimoiy qo'llab-quvvatlash dasturlarini kengaytirish
- Genetik tadqiqotlar va individual yondashuvlarni rivojlantirish

Bu choralar tufayli bolalar onkologiyasida sog'ayish ko'rsatkichlari oshadi va kasallikdan keyingi hayot sifati yaxshilanadi.

THE MULTIDISCIPLINARY JOURNAL OF SCIENCE AND TECHNOLOGY

VOLUME-5, ISSUE-7

Foydalanilgan adabiyotlar

1. **T. X. Raximov**, "Onkologiya asoslari", Toshkent, 2018
Bolalar va kattalar onkologiyasi o'rtasidagi farqlar, kasallik turlari, davolash usullari haqida ma'lumotlar olishda foydalanildi.
2. **P. D. Robbins**, "Patologik anatomiya va onkologiya", 2020
O'smalarning rivojlanish mexanizmi va morfologik tahlil bo'limlarida foydalanildi.
3. **V. A. Kasimov**, "Pediatriyada onkologik kasalliklar", Toshkent tibbiyot akademiyasi nashriyoti, 2019
Bolalar onkologiyasining klinik belgilari, tashxis va davolash usullari haqida qo'shimcha ma'lumotlar olindi.
4. "O'zbekiston tibbiyoti jurnali", 2022 yil, №3, "Bolalarda saratonning erta tashxisi" maqolasi
Klinik belgilarning ahamiyati va erta tashxis masalasida foydalanildi.
5. "International Journal of Pediatric Oncology", 2021, Vol. 5(2), "Childhood Cancer Treatment Approaches"
Kimyoterapiya, radioterapiya va jarrohlik amaliyotining xususiyatlari bo'limida foydalanildi.
6. www.who.int (Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti sayti)
Bolalar onkologiyasining dolzarbligi, statistik ma'lumotlar uchun foydalanildi.
7. www.cancer.org (American Cancer Society)
Davolashning zamonaviy usullari va rehabilitatsiya haqida ma'lumot olish uchun foydalanildi.
8. www.childrenoncologygroup.org
Bolalar saratonida psixologik va ijtimoiy yordam haqida ma'lumotlar uchun ishlatildi.